

Os oficios na terra da Estrada. Un panorama no século XVIII

César Gómez Buxán

A mediados do século XVIII ten lugar en España un intento de renovación do sistema de tributación, que levaría consigo unha modernización e mellora dunha facenda pública deficitaria e obsoleta, con graves carencias que impedían o, digamos así, correcto funcionamento da maquinaria recadadora. Do impulsor da Única Contribución, Zenón de Somodevilla e Bengoechea, marqués de Ensenada, ministro de Facenda, da Guerra, da Mariña e Secretario de Administración dos Territorios de Ultramar co rei Felipe V, tomará o nome no futuro o Catastro levado a cabo nos territorios da coroa de Castela e da de León para o establecemento desa nova fiscalidade.

De xeito lóxico, tanto pola súa complexidade como polas características propias da sociedade daquela época, cuns polos moi marcados entre os privilexiados e o pobo, a reforma non tivo éxito, maiormente pola oposición dos primeiros, remisos á perda dalgunha das súas preeminencias, pero os documentos que naceron ó abeiro daquela idea constitúen unha ferramenta de primeira man para o estudio da época desde moi diversos puntos de vista, incluído o das variadas actividades económicas e oficios que se desenvolvían nas terras que conforman o actual concello de A Estrada, tema principal deste artigo, no que se empregará a lista de oficios anexa ás Respostas Xerais do Catastro.

I. Ámbito xeográfico

O actual concello de A Estrada, como é ben coñecido, nace no 1840, agrupándose as súas parroquias no século anterior, cando se elaborou o Catastro, en varias xurisdiccións e coutos, individualizados na táboa seguinte, na que se indica, ademais do ente territorial ó que pertencen, a data de realización da lista de oficios, así como o número de veciños da freguesía (tendo en conta que este número se refire non á poboación total, que se referencia no Libros dos Cabezas de Casa, senón ás familias, casas no senso amplo do termo, que engloban a tódolos membros que viven baixo o mesmo teito e dependen uns doutros, ou mellor dito, da autoridade dun patrucio).

PARROQUIA	XURISDICCIÓN	VECIÑOS	DATA
Agar, Santa Mariña	Tabeirós	59	11-X-1752
Aguións, Santa María	Vea	77	8-XII-1752
Ancorados, San Pedro	Tabeirós	65	10-X-1752
Ancorados, San Tomé	Tabeirós	59	29-X-1752
Arca, San Miguel	Tabeirós	101	4-X-1752
Arnois, San Xiao (Vega)	Couto da Vega	*128	18-I-1753
Arnois, San Xiao (Arrabales)	Tabeirós	*38	11-X-1752
Baloira, San Salvador	Vea	**24	10-XII-1752
Barbude, San Martiño	Tabeirós	42	6-X-1752
Barcala, Santa Mariña	Vea	52	4-I-1753
Barcala, San Miguel	Vea	75	4-I-1753
Berres, San Vincenzo	Tabeirós	174	10-XI-1752
Callobre, San Martiño	Tabeirós	107	13-X-1752
Castro, San Miguel	Cira	46	6-IV-1752
Cereixo, San Xurxo	Tabeirós	79	8-X-1752
Codeseda, San Xurxo	Couto de Codeseda	236	7-IX-1752
Cora, San Miguel	Vea	97	14-XII-1752
Couso, Santa María	Vea	51	15-XII-1752
Curantes, San Miguel	Tabeirós	84	7-X-1752
Figueroa, San Paio	Vea	**66	15-XII-1752
Frades, Santa María	Vea	68	22-XII-1752

PARROQUIA	XURISDICCIÓN	VECIÑOS	DATA
Guimarei, San Xiao	Tabeirós	113	6-I-1752
Lagartóns, Santo Estevo	Couto do Viso	56	29-IV-1752
Lamas, San Breixo	Tabeirós	56	9-XI-1752
Liripio, San Xoán	Couto de Codeseda	44	7-IX-1752
Loimil, Santa María	Cira	63	18-I-1753
Matalobos, Santa María	Vea	**61	15-XII-1752
Moreira, San Miguel	Tabeirós	98	9-X-1752
Nigoi, Santa María	Tabeirós	87	4-X-1752
Oca, Santo Estevo	Couto de Oca	59	18-I-1753
Olives, Santa María	Tabeirós	68	4-X-1752
Orazo, San Pedro	Tabeirós	109	9-XI-1752
Ouzande, San Lourenzo	Couto do Viso	84	29-IV-1752
Parada, San Pedro	Tabeirós	88	3-XI-1752
Paradela, Santa María	Tabeirós	52	28-X-1752
Pardemarin, Santa Baia	Tabeirós	79	24-X-1752
Remesar, San Cristovo	Tabeirós	45	6-X-1752
Ribeira, Santa Mariña	Tabeirós	104	20-X-1752
Ribela, Santa Mariña	Tabeirós	113	26-X-1752
Riobó, San Martiño	Tabeirós	59	20-XI-1752
Rubín, Santa María	Tabeirós	110	8-XI-1752
Sabucedo, San Lourenzo	Couto de Codeseda	54	7-IX-1752
Santeles, San Xoán	Vea	**100	10-XII-1752
(A) Somoza, Santo André	Couto do Viso	86	29-IV-1752
Souto, Santo André	Tabeirós	130	10-X-1752
Tabeirós, Santiago	Couto do Viso	128	29-IV-1752
Toedo, San Pedro	Vea	**41	14-XII-1752
Vea, San Xiao	Vea	**93	2-XII-1752
Vea, San Xurxo	Vea	130	22-XII-1752
Vea, Santa Cristina	Vea	**111	12-XII-1752
Vea, Santo André	Vea	148	30-XII-1752
Vinseiro, Santa Cristina	Tabeirós	134	6-XI-1752

* *O Coto de la Vega* comprendía parte das parroquias de San Xiao de Arnois e San Miguel de Castro, o mesmo que os chamados Arrabales, levados en partes respectivas polos curas párrocos das citadas freguesías. Ó non vir diferenciadas as freguesías no Interrogatorio damos en conxunto o total de veciños.

** Nestas freguesías non se indica o número de veciños nas Respostas Xerais, polo que indicamos, só a xeito de orientación, a cantidade deles que figura no Dicionario Madoz.

II. Os oficios

Neste artigo o que se pretende é ofrecer unha visión xeral dalgúns dos oficios que figuran referenciados no Catastro de Ensenada, formando parte doutro traballo moito máis extenso que se está a rematar. Só se indicará a relación nominal daquelas persoas que se dedican a cada ocupación en casos puntuais, como prateiros, escribáns, xuíces, e tamén, en cada un dos epígrafes se transcribirá o nome das persoas das freguesías máis representativas. En todo caso, é necesario lembrar que nunha grande maioría, se trata de oficios a *tempo parcial*, pois se ocupan nel unha parte do ano maior ou menor, dedicándose tamén ó coidado da labranza e o gando. Nalgunhas ocasións se indica que exercen a ocupación todo o ano.

Na realización do Catastro se lle asigna a cada persoa ou oficio unha *utilidad* ou ganancia en reais, sobre a que, na teoría, se ía aplicar a nova contribución. Só a xeito aproximado, para que se poidan apreciar por comparación as cantidades que se expresan ó longo do artigo, na freguesía de Cora, no mesmo Interrogatorio, se dá de valor para os diversos froitos da terra o seguinte: un ferrado de trigo, 6 reais, un de centeo, 3 rs., un de millo, 4 rs., un canado de viño 8 rs., un carneiro, 11 rs., unha ducia de ovos 16 marabedís (fracción do real, formado este por 34 mrs.), ...

II.1. Arrieiros

Estes profesionais conforman unha parte importante do sistema de transporte na Galiza do Antigo Réxime. Nestas terras da Estrada, próximas á urbe compostelá, son abondosos, sen chegar ó número existente noutras xurisdiccións veciñas, como a de Deza, lugar de paso de grande parte do viño do Ribeiro cara a outras zonas, mercadoría que constitúe o groso do transporte. Moitas veces o propio arrieiro exerce tamén de “trajinante”, dando saída ó produto que transporta, pero o máis habitual é que faga este servizo por conta de outras persoas.

O arrieiro emprega comunmente eguas (as *hacas* ou *jacas* nomeadas no Catastro) e mulas, e arredor da súa actividade se artellan outros negocios, como os taberneiros ou oficios relacionados co traballo do coiro, desde ós curtidores os que elaboran os odres.

A valoración dos seus que se lles atribúe no Interrogatorio depende de variables como o número de animais que emprega para o transporte ou o número de viaxes que leva a cabo no ano, atopando exemplos de arrieiros ós que se lles indica de utilidade anual 84 rs. e outros que superan por moito os 500 rs. Por exemplo, Domingo Rodríguez, veciño do lugar da Estrada, en San Xiao de Guimarei, ten catro cabalerías

“dos mulares y dos hacas las que pueden portar y regularmente portean en cada viaxe desde el Rivero de Abia a esta feligresía, a la Ciudad de Santiago y a otras partes, dos moios y medio de vino y siendo así que un año con otro se les paga por razón de acarreo diez y ocho reales vellón por cada moio de vino consideramos que, revajados los gastos de su persona y cavallerías le quedan de utilidad nueve reales vellón cada moio de vino y por quanto puede hacer y regularmente hace veinte y quatro viajes cada año le regulamos de ynterés en el año quinientos y quarenta reales de vellón”.

Figuran en máis da metade das parroquias de A Estrada, destacando sobre todas a de Santo André de Souto, con vinteseite arrieiros, seguida por San Xurxo de Codeseda e San Miguel de Arca:

SANTO ANDRÉ DE SOUTO - ARRIEIROS	
Utilidade anual	Nome
588 rs.	Manuel da Fraga
	Pedro do Souto
504 rs.	Miguel Picallo
	Andrés de Riva
	Juan Fernández
	Manuel da Riva
	Francisco Picallo

SANTO ANDRÉ DE SOUTO - ARRIEIOS	
Utilidade anual	Nome
420 rs.	Rafael González
	Agustín da Fonte
	Juan Ferrón
	Domingo Ferrón (vive con María Blanca)
	Mateo da Riva
	Benito Somoza
336 rs.	José de Vilavoa (fillo de Miguel)
	Alberto Picallo
	Agustín Picallo
	Antonio Picallo
	Pedro da Riva
	Basilio da Riva
252 rs.	Antonio de Heira
	Juan Picallo
	Pedro Picallo (fillo de Dominga Fragosa)
168 rs.	Antonio da Fraga
	Domingo Durán
	Benito Caramés (fillo de Dominga Blanco, viúva)
	Alberto Ferreiro
84 rs.	Antonio Moreira, ausente do Reino

II.2. Barbeiros

O servizo de aseo persoal que podía ofrecer o barbeiro ten unha certa reminiscencia de cidade, pois estas operacións, tanto de afeitado como de corte de pelo era habitual que se realizasen na casa, ou ben como unha actividade comunitaria e de intercambio, no seo da familia ou da veciñanza próxima.

Deste xeito, o máis apropiado é o seu establecemento no lugar no que se levaba a cabo a feira máis importante, ampliando así o mercado, que podía incluso estenderse a pequenas operacións cirúrxicas, aproveitando a posesións das afdadas navallas do seu oficio principal.

O único que aparece como tal barbeiro radica, pois, no lugar de A Estrada, en San Xiao de Guimarei. Trátase de Santiago Carballo, e exerce como labrador, barbeiro e taberneiro, aínda que

“vende vino en su casa por menor solo en el día que se hace feria en el dicho lugar de la Extrada, en cuio día consideramos vende seis canados de vino y en el año setenta y dos canados”,

tendo unha especie de empregado, Fernando de Marque, veciño de Santa María de Olives

“que pone dicho vino por su quenta”,

pagándolle por cada canado ó citado Santiago 2 rs., o que importa 144 rs. En troques, polo oficio de barbeiro a utilidade e moito menor: só 54 rs. anuais.

Falando do citado Fernando de Marque, por curiosidade debemos citar que tiña alomenos outras tres persoas que poñían viño por el, pagándolle estas por cada canado de venda real e medio. Eran Jacobo Carballo, do lugar do Francés, María da Graña, la Vieja, do lugar da Torre, e José Riveira, de San Xiao, todos en Guimarei.

11.3. Canteiros e pedreiros

Este é outro dos oficios máis estendidos, con presenza na metade das cincuenta e unha parroquias de A Estrada. A súa labor, desde a construción de edificios, ata a labra de escudos para os fidalgos e cregos, desde a elaboración de peches das propiedades ata o levantamento dun cruceiro. En todo caso, a valoración profesional é inferior á de outros oficios, como o de ferreiro, e similar á dos carpinteiros, taxándose o seu traballo en 3 rs. ó día a seco, é dicir, sen incluír a comida (se esta tamén lla dá o contratante, diminúe o xornal), mentres que os aprendices teñen de utilidade entre 2 e 2 1/2 rs. secos diarios.

Sorprende, e moito, o seu número en dúas parroquias, Codeseda (nada menos que cento seis) e Souto, nesta última con máis de

oitenta, superándose os trinta en Arca e os vinte en San Pedro de Parada e Santa Mariña de Ribela.

SAN XURXO DE CODESEDA - CANTEIROS

Agustín Fernández	Domingo da Fonte
Alexandro Fernández	Domingo de Fonte
Alexos de Castro	Domingo Fragoso
Alonso Picallo	Domingo García
Alverto Fernández	Domingo Ruza
Alverto Fragoso	Estevan Monteagudo
Alverto Nodar	Francisco Ameijueiro
Alverto Picallo	Francisco Bentojo
Andrés de Castro	Francisco Blanco
Andrés de Souto	Francisco Blanco Fragoso
Andrés García	Francisco da Riva
Andrés García	Francisco da Riva
Andrés Garrido	Francisco de Barme
Andrés Picallo	Francisco de Castro
Andrés Vilacoba	Francisco Gómez
Ángel Piñeiro	Francisco Gómez
Antonio Bernárdez	Francisco Piñeiro
Antonio de Bal	Francisco Sieiro
Antonio de Barme	Francisco Sieiro (outro)
Antonio de Castro	Francisco Vázquez
Antonio Penela	Fructuoso de Castro
Benito Eirin	Genuario de Castro
Benito Gago	Gonzalo García
Caietano García	Ignacio de Bilaboa
Casildo Caramés	Ignacio de Gago
Diego Bateiro	Isidro Carvalho
Domingo Antonio Blanco	Jacinto Ameiguez
Domingo Antonio Caseiro	Jacinto de Gando
Domingo Antonio García	Jacinto Sieiro
Domingo Antonio Picallo	Jazinto de Castro
Domingo Antonio Piñeiro	Jazinto de Castro
Domingo Antonio Saborido	José Bilaboa
Domingo Antonio Savorido	José Brea
Domingo Antonio Vilaboa	José de Castro

SAN XURXO DE CODESEDA - CANTEIROS

José García	Matheo Picallo
José Garrido	Miguel Picallo
José Monteagudo	Pascual Blanco
José Moreira	Pedro de Castro
José Rodríguez	Pedro Frago
Juan Antonio Besteiro	Pedro Piñeiro
Juan Andrés Ruzo	Placido Fraiz
Juan Antonio Fernández	Rafael Picallo
Juan Antonio Picallo	Salvador Bilboa
Juan Blanco	Salvador Penela
Juan da Porta	Simón Fernández
Juan de Eirín	Tomás de Bartolomé
Juan de Fonte	Tomás de Duro
Juan Rodríguez	Tomás de Eira
Juan Travadella	Tomás Frago
Leonardo Mercellas	Tomás Picallo
Manuel de Bal	Tomás Vázquez
Marian[o] Fontenla	Vicente Paseiro

Así mesmo, tamén se contabilizan aquí dezasete aprendices de canteiro, feito totalmente lóxico, pero a freguesía que maior número deles aglutina é Santiago de Tabeirós (que ten vinte canteiros e vintedous aprendices).

SANTIAGO DE TABEIRÓS – APRENDICES DE CANTEIRO

Alonso de Porto	Jacobo Durán
Baltasar Tato	Jorge Rivadulla
Bartolomé Borraxeiros	José da Pena
Bernardo Durán	José Tosar
Calixto da Vila	Juan Loureiro
Domingo Antonio Terceiro	Juan Terceiro
Domingo do Porto	Miguel Terceiro
Domingo Pérez	Pedro García
Francisco da Silba	Pedro Monteagudo
Gregorio García	Roque Villaberde
Jacinto Loureiro	Teodoro Folgar

Outro dos oficios relacionados con esta materia prima é o de *pedreiro*, que é o que arrinca e proporciona as pedras ós canteiros, aínda que de xeito moi habitual estes se procuran os seus propios materiais. En San Xiao de Guimarei, temos a José da Riveira, ó que se lle valora unha utilidade diaria de 2 rs. secos. En Santa Mariña de Ribeira, a Gaspar Besteiro, con 3 rs. secos cada día de traballo.

II.4. *Capador*

A propia natureza do traballo fai innecesaria a existencia dun número elevado de profesionais, pois incluso hoxe en día é un traballo pequeno, que non abonda moito e que non admite a competencia entre varios, pois non poderían vivir.

Na época que estudiamos e coa denominación de *capador* o *cas-trador* figura só un individuo, Pedro de Casalonga, veciño de Santo André de Veá, que non se ocupa en exclusiva do oficio, senón que exerce tamén como taberneiro, indicándosele de utilidade por capador 80 rs. anuais, e por taberneiro 60.

II.5. *Carboeiro*

Esta ocupación require a realización dos braseiros, para a elaboración do carbón vexetal, produto que o propio carboeiro pon á venda normalmente mediante o seu transporte con cabalerías, tendo como mellores clientes ós ferreiros. A utilidade, de xeito lóxico, depende en exclusiva do seu traballo.

Non é moi habitual nesta terra, aparecendo só en tres parroquias, Codeseda, Curantes e Olives.

En San Xurxo de Codeseda, figuran coa denominación de *arrie-ros de carbón*, regulándosele por cada cabalería e por cada viaxe 18 rs., e son os seguintes:

- Pascual Garrido, ariero de carbón, con tres cavallerías le regularon por cada una diez y ocho reales con la que hace dos viages al mes y al año veinte y quatro.

- Joseph Bilaboa tiene quatro cavallerías con las que hace los mismos viages.
- Joseph de Arca tiene dos cavallerías con las que hace los mismos viages.
- Benito Bilaboa tiene dos cavallerías con las que hace los mismos viages.
- Manuel Sieiro tiene tres con las que hace los mismos viages.
- Leonardo Caramés tiene quatro cavallerías y con ellas hace los mismos viages.

Ós de San Miguel de Curantes, denominados só carboeiros, se lle atribúe unha utilidade anual de 192 rs. a cada un. Eran Pablo Maseira, Andrés de la Iglesia, Francisco Bascuas, Pedro Rial e Domingo de Meda.

En Santa María de Olives son tres, Bentura Fernández e Andrés Fernández, cunha utilidade anual de 96 rs., e Juan de Meda con 48 rs.

II.6. Carcereiro

A ocupación de carcereiro nas antigas xurisdiccións é moitas veces rotatoria entre os veciños, non habendo incluso edificio de cárcere, retendo os presos en habitacións das casas particulares, co risco de castigos e multas ós responsables se se producía, con moita facilidade, algunha fuga.

No Catastro temos referencia de Juan da Ponte, de Santa Cristina de Veá, ó que se lle atribúe de utilidade anual 15 rs.

“por el reducido interés que en ello thiene”.

II.7. Cardadores

Oficio executado preferentemente por fémias, aínda que tamén hai algún home, que levan a cabo o cardado da la, despois de lavada, preparándoa para o fiado. Non son moi abondosos, constituíndo unha labor itinerante, acudindo polas casas en tempo da rapa das ovellas, ou ben onde os chamasen. Non era habitual que exercesen outro oficio, aínda que figura en Guimarei Andrés da Ponte, veciño do lugar de Cogoludo, como “labrador, cardador y traficante en lana”.

NOME	PARROQUIA	UTILIDADE ANUAL
María da Torre	Aguións	20 rs.
Dominga Jestosa	Ancorados, San Pedro	168 rs.
María Besteiro	Arrabales	168 rs.
Margarita de Outeiro	Barbude	168 rs.
Pascua de Silva	Codeseda	4 cuartos o día que traballe
Antonia de Noboa	Frades	24 rs.
Manuela Portela	Frades	20 rs.
Andrés da Ponte	Guimarei	2 rs. secos ó día
Vicente Valtar	Lamas	168 rs.
María Conde	Matalobos	16 rs.
Dominga Bergeira	Nigoí	168 rs.

II.8. Carniceiro

Imos englobar neste epígrafe o de carnicero e o de *obligado de carnes*, pois semella que as súas ocupacións son similares. O obrigado de carnes é a

“persona que está obrigado a dar el abasto de carnes en dicha feligresía y más de la Jurisdicción”.

Carniceiros hai dous en Santiago de Tabeirós, Juan Antonio Moure e Andrés de Castro, ós que se lles considera unha utilidade anual individual de 144 rs.

Como obrigados de carnes figuran:

NOME	PARROQUIA	UTILIDADE ANUAL
Juan Rey	Curantes	208 rs.
Francisco Andújar	Lamas	232 rs.
Antonio de Rivadulla	Riobó	208 rs.
José Fragoso	Rubín	144 rs.
Sebastián Carballo	Veá, Santo André	250 rs.
Cristóbal Picáns	Vinseiro	208 rs.

Destes, dous exercen o pluriemprego. Un é Francisco Andújar, que exerce como estanqueiro, taberneiro e obrigado de carnes, pertencendo ó estanquiño 38 rs. e 28 mrs. O outro, Sebastián Carballo, de Veá, que ademais, exerce de carpinteiro catro meses ó ano e o resto de labrador.

II.9. *Carpinteiros*

O oficio de carpinteiro é esencial no campo galego, e na Estrada non ía ser menos. En máis do 80% das parroquias hai algún, superando os cinco en Aguións, Berres, Cereixo, Codeseda, Guimarei, Orazo, Sabucedo e Santo André de Veá. Non se distingue normalmente o tipo de carpinteiro do que se está a falar, polo que tanto poden ser de taller como carpinteiros itinerantes que tanto fan cubricións de edificios como ferramentas ou mobiliario. Maioritariamente se ocupan un determinado período do ano neste oficio e o restante como labradores, teceláns, obrigado de carnes, e incluso mestre. Moitos figuran como dedicados á carpintería todo o ano. O xornal estimado é de 3 rs. secos ó día (dous se é con comida).

A parroquia cun maior número é Cereixo, con catorce:

SAN XURXO DE CODESEDA - CANTEIROS

Alonso de Rendo	Domingo da Pena
Alonso Loimil	Domingo Riveira
Andrés Fernández	Francisco de Andújar
Antonio do Porto	Francisco do Mato
Antonio Señoras e Loimil	Juan Blanco, fillo de Antonio
Bartolomé Montoiro	Juan do Porto e Requeixo
Bernardo Vinzeiro	Roque da Torre

En total temos referenciados moi poucos *carpinteiros de carros*, dedicados á construción do noso medio de transporte por excelencia en tempos pasados:

- Andrés Soeiro, de Matalobos, labrador, ocúpase neste oficio dous meses ó ano e lle regulan de utilidade 20 rs.

- Baltasar do Eio e Clemente de Varros, de Santa Cristina de Veá, exercen como carpinteiros de carros tres meses ó ano e o restante como labradores. O seu xornal, con comida, 1 real e 17 mrs., e sen comida, 2 rs.
- Domingo de Coto, tamén de Santa Cristina de Veá, ocupa seis meses e medio do ano como tecelán, como carpinteiro de carros mes e medio e como labrador o resto do ano.
- Incluímos tamén neste epígrafe a Alonso da Torre, veciño de Lagartóns, pousadeiro, exerce tamén o tráfico “de obra de carros que hace y vende”, polo que se lle regula de utilidade anual 420 rs.

Tamén figuran un aprendiz de carpinteiro, ó que se lle regula un xornal de real e medio a seco, en Matalobos, Remesar, Santeles, e San Xiao de Veá, e dous aprendices máis en Santa Cristina de Vinseiro.

II.10. Carreteiro

Escaso este oficio na zona. Na freguesía de Lagartóns atopamos tres:

- Antonio Rodríguez, pousadeiro e carreteiro, utilidades ámbalas dúas que lle reportan 680 rs. ó ano.
- Gaspar Norcellas e Pedro da Vila, carreteiros, cunha utilidade individual de 480 rs.

II.11. Cereiros e borreiros de cera

A ocupación principal dos cereiros é mercar os bolos de cera que quedan despois da extracción do mel das colmeas, refinados ou non, pois en ocasións se purificaba derretendo os bolos en auga quente, co que se lle retiraban as impurezas que puidera ter a cera, que ó arrefriar se dividía en anacos ós que se lle volvía dar a forma de bolos. O tráfico de cera é moi importante noutras terras cun número elevado de colmeas, pois era a materia prima esencial para as velas que se empregaban en igrexas e na iluminación en lugares de economía

saneada, empregándose cando non había recursos, o sebo ou a graxa animal, para a mesma función.

Non existían moitos profesionais, pois a pouca materia prima faría moi difícil a subsistencia de máis traficantes en cera. Temos, por exemplo, os seguintes:

NOME	PARROQUIA	UTILIDADE ANUAL
Enrique Picallo	Arca	100 rs.
Gregorio Somoza	Olives	30 rs.
Alonso Touriz	Olives	30 rs.
Juan Antonio Souto	Ribela	100 rs.
Juan do Porto	Rubín	300 rs. (curtidor e cereiro)

Os *borreiros* debían ser os que mercaban os bolos de cera sen refinar ou os restos despois do refinado, a baixo prezo, co que despois de purificada a ganancia era moito maior. Figuran en Ribela Vicente Fernández, Andrés Borraxeiros, Benito Troitiño, cunha utilidade anual individual de 440 rs., e Juan Antonio Louzao con algo menos, 400 rs. anuais.

II.12. *Cerralleiros*

Como moitos dos anteriores é un oficio que non admite moita competencia, o que se aprecia no corto número deles existentes.

- Andrés de Carricoba, de Santa María de Couso, exerce a metade do ano e a outra metade de labrador. A utilidade diaria, 1 real e 17 mrs.
- Francisco Bravo, de Santo Estevo de Oca, de utilidade anual 200 rs.

II.13. *Cesteiros e banastreiros*

O máis habitual, como corresponde a unha economía que en grande medida era de subsistencia, como a do campo galego no século XVIII, é que o propio labrego exerce un pouco de todos os ofi-

cios (canteiro, carpinteiro, ferreiro, ...), sen esquecer a elaboración de cestos, tanto de verga de carballo como de varas de vimbio, que lles eran necesarios para o seu traballo e para a recollida de froitos. Nembargantes, en ocasións, é preciso acudir ós cesteiros, que venden a súa produción ou andan dunha aldea noutra exercendo o seu oficio, o que fai que tampouco o seu número sexa moi elevado, pois interferirían uns cos outros. Entre a súa obra temos cestos, cestas, canastras, ou incluso asentos.

Atopamos cesteiros e *banesteros* en Agar, Ancorados, Callobre, Lamas, Loimil, Orazo, Riobó ou Rubín, esta última a que presenta maior número deles (sete). A utilidade anual oscila entre 36 e 48 rs.

Os de Santa María de Rubín son Domingo da Brea, Antonio de Barro, Francisco Vázquez, Juan da Brea, Jacinto Paseiro, Benito Maseira e Juan Vázquez.

II.14. *Cirurxiáns*

O oficio de cirurxián, estaba unido desde antigo en moitas ocasións co de barbeiro e perruqueiro, alomenos ata mediados do século XIX, en que unida a especialidade á medicina, se preparou de xeito académico e non empírico como ata entón. O de deixar a cirurxía en man dos barbeiros debíase fundamentalmente a que posuían as navallas afiadas que servían para cortar verrugas e para operacións pequenas e externas.

NOME	PARROQUIA	UTILIDADE ANUAL
Jacobo de Ameixeiras	Arca	100 rs.
Bernardo Hermida	Codeseda	1.500 rs.
Don Rosendo Mariño	Cora	300 rs.
Domingo Antonio Burela	Lamas	400 rs.
Miguel de Noboa	Lamas	400 rs.
Eugenio de Quintas	Ribela	100 rs.
Don Manuel Gil Carballido	Veá, San Xurxo	500 rs.

Hai un aprendiz deste oficio en Codeseda, José de Hermida (relacionado posiblemente co anterior Bernardo), polo que lle regulan de utilidade 100 rs. ó ano.

II.15. Costureiras

Outro dos oficios indispensables na Estrada no século XVIII, pois aparecen persoas que exercen este oficio en máis de corenta das parroquias do actual termo municipal, non destacando o seu número en ningunha parroquia, excepto quizais en Matalobos. Exercido por mans femininas, a súa utilidade anual anda polos 150 rs. de media, constituíndo unha axuda moi importante na economía familiar, atribuíndose moitas veces as propias costureiras a si mesmas un nivel superior ó da xente do pobo.

As de Matalobos eran Juana Rosende, Francisca Cervela, María Reina, María Rosende, Antonia da Graña e Antonia Valado, regulándose a cada unha 30 rs. anuais.

Por exemplo, en Berres figuran Josefa Rey, Rosalía Rey, Francisca Diéguez e Josefa de Lamas, ás que se lle regula unha utilidade individual de 168 rs.

En Baloira figura unha aprendiz de costureira, Manuela de Orella (non se indican as ganancias), e dúas costureiras, Antonia de Carvia e Dominga de Lamas, cunha utilidade de 30 rs. anuais.

En Pardemarín outra aprendiz, Francisca da Leira, que traballa con Juana Andújar, costureira ó igual que María de Neira (filla de Andrés de Neira), regulándose a cada unha 168 rs.

II.16. Curtidor

Máis do 50% das parroquias da Estrada ten entre os seus veciños algún curtidor, un oficio verdadeiramente importante, pois prepara materia prima que será empregada polos zapateiros, nos odres para o transporte do viño ou nos areos para as cabalgaduras. As ganancias que reporta esta industria dependen en grande medida do tempo que

se dedique á mesma, traballando seguramente moitos deles a xornal, nas instalacións dun patrón, xa que o proceso do curtido é lento (preto dun ano para conseguir un bo produto) e require unha infraestrutura determinada. Por este motivo moitos curtidores teñen outra ocupación, destacando sobre todas, e de xeito lóxico, a de zapateiro, pois así pode empregar o produto que elabora.

Superan o número de dez curtidores San Pedro e San Tomé de Ancorados, Rubín e, sobre todo, Calobre, con vinte:

NOME	OFICIO	UTILIDADE CURTIDOR
José Riveira	Zapateiro e curtidor	88 rs.
Jacobo do Casal	Ferreiro e curtidor	88 rs.
Domingo Besteiro	Zapateiro e curtidor	88 rs.
Andrés de Outeiro	Curtidor	88 rs.
Francisco García	Ídem	66 rs.
Bartolomé de Outeiro	Ídem	66 rs.
Ignacio do Souto	Zapateiro e curtidor	44 rs.
Fernando Rey	Ídem	44 rs.
Caietano Riveira	Ídem	44 rs.
Juan Pérez	Ídem	44 rs.
Domingo do Barro	Curtidor	44 rs.
Roque de Vila	Ídem	44 rs.
Antonio Monteiro	Ídem	44 rs.
Gregorio Rodríguez	Ídem	22 rs.
Pedro Rey	Ídem	22 rs.
Bartolomé Rodríguez	Ídem	22 rs.
Bartolomé Fernández	Ídem	22 rs.
Andrés Bispo	Ídem	22 rs.
Manuel de Hermida	Ídem	22 rs.
Andrés de Bascuas	Zapateiro e curtidor	33 rs.

II.17. *Escribáns e notarios*

Esta ocupación non precisa de maior explicación nin comentario, pois é coñecida a súa importancia, non só na tradición documental, pois daban fe das máis variadas escrituras, senón na sociedade e economía da época, constituíndo un oficio de escribán o nacemento de moitos dos pazos e casas fidalgas que aínda se poden ollar hoxe en día, sen esquecer a súa valoración negativa por parte dos labregos, sendo motivo de moitos ditos e refráns non precisamente benévolos con estes fedatarios.

Destacaremos tres tipos: notarios, escribáns da Súa Maxestade e escribáns de Número das xurisdicción, por orde de importancia, non sendo tema deste artigo a súa diferenciación, xa indicada en traballos anteriores.

Pola súa importancia, e dado que non se trata dun número moi elevado, reseñaremos todos os que figuran nas listas de veciños.

NOTARIOS		
NOME	PARROQUIA	UTILIDADE ANUAL
Don Jacobo Rozados (notario e preceptor de gramática)	Agar	400 rs.
Juan Martínez, el Mozo	Aguións	240 rs.
José de Barros	Arca	24 rs.
Jacinto de Riva	Codeseda	100 rs.
Juan Francisco de Bouzas (mestre e notario)	Couso	0 rs. (non exerce)
Pedro Touceda (labrador e notario)	A Portela, Guimarei	45 rs.
Manuel de Eiriz	Parada	30 rs. (exerce pouco)
José Espiña	Sabucedo	50 rs.
Manuel de Balverde	Veá, Sta. Cristina	70 rs.
Blas Antonio Sánchez	Vinseiro	100 rs.

ESCRIBÁNS REAIS		
NOME	PARROQUIA	UTILIDADE ANUAL
Gabriel Martín de Castro	Barcala, San Miguel	1.400 rs.
Pedro Domínguez	Berres	800 rs.
José Picans	Callobre	550 rs.
José Prieto	Callobre	550 rs.
Antonio Baamonde	Codeseda	360 rs.
Domingo Antonio de Cortes	Codeseda	1.500 rs.
Juan Francisco de Barcia	Cora	1.100 rs.
Juan Antonio Calvelo e Núñez	Guimarei	400 rs.
Andrés Cancela	Moreira	550 rs.
Domingo Gómez de Ansan	Parada	1.100 rs.
Francisco Ignacio Monteagudo	Parada	1.100 rs.
Francisco Clemente	Paradela	1.100 rs.
Domingo Sánchez de la Vega	Rubín	800 rs.
Don Domingo de Covas	Veá, Sta. Cristina	800 rs.

E, finalmente, os Escribáns de Número:

- Baltasar de Leira e Castro, veciño da parroquia de Parada, escribán de Número da xurisdicción de Tabeirós e Couto do Viso, “propia de su Casa renunciabile por título de la Dignidad Arzobispal”. Utilidade anual 1.650 rs.
- Domingo Antonio Rodríguez da Fraga, escribán da Súa Maxestade e de Número, un dos dous da xurisdicción de Tabeirós e do Couto do Viso. Ten por arrendo a escribanía e por ela paga a don Domingo Antonio de Anduxar, veciño de San Breixo de Lamas, 240 rs. Utilidade anual 1.100 rs.
- Francisco Ignacio Monteagudo, da parroquia de Codeseda, escribán de Número do Couto de Codeseda. Utilidade anual 700 rs.
- Don Juan Antonio Núñez, veciño de Frades, escribán de Número da Xurisdicción de Veá. Utilidade anual 1.650 rs.

II.18. Ferradores

Veñen ser ferreiros que teñen unha especialidade particular, que é a de ferrar os animais, cabalos, mulas e burros, primordialmente, pero tamén o gando vacún en ocasións. As ferraduras poden recibilas feitas dos que exercen como ferreiros, ou ben levar a cabo todo o proceso, facéndoas eles mesmos.

É un oficio en parte itinerante, pois, igual que acontece hoxe en día, teñen que se desprazar onde haxa traballo, ou ben asentarse nos lugares nos que se celebren as feiras, conseguindo, como podemos ver na lista que segue, bos beneficios, superiores incluso ós de outros oficios de maior relevancia, como as escribanías, aínda que con menor proxección social:

- Rafael Pereiras, veciño de San Pedro de Orazo. Utilidade anual 630 rs., e cada día 3 rs. e medio.
- Gregorio do Pazo, veciño de San Lourenzo de Ouzande, ferrador, de utilidade anual cento cincuenta ducados cada ano (1.650 rs., a once reais cada ducado). Pon viño da súa conta nunha taberna do lugar da Estrada, cunha utilidade de 480 rs.
- Juan da Riva, veciño de Ouzande. Utilidade 1.260 rs.
- Jacobo Batallán, veciño do Couto da Vega. Utilidade 1.465 rs. ó ano.
- Andrés Pouso, veciño de Santa María de Rubín, vive na compañía de María García. Utilidade anual 732 rs.

II.19. Ferreiros

Ferramentas, reixas, coitelos,... todo sal das mans dos ferreiros, un elemento importantísimo na economía labrega, presente en máis da metade das parroquias, centro dunha industria que inclúe ós carboneiros, ferrados, canteiros,...

As dúas parroquias con maior número destes artesáns son Curantes e Vinseiro, e a utilidade diaria oscila entre os 3 e os 4 rs. secos, dependendo, seguramente, da súa especialización.

SAN MIGUEL DE CURANTES	
XORNAL	NOME
3 rs.	Antonio Maseira
	Ángel Valoira
	Jacobo de Castro
4 rs.	Domingo Fernández
SANTA CRISTINA DE VINSEIRO	
4 rs.	Valentín de Caramés (xenro de Miguel de Pena)
	Domingo Paseiro (fillo de Manuel)
	Marcos do Porto (fillo de María Constenla)
	Juan de Vila
	Domingo de Matalobos

En San Martiño de Riobó figura un oficial de ferreiro, Luis Batallán, ó que se lle regula de utilidade diaria 2 rs. secos “al día que travaje”.

II.20. Pousadeiros

O seu oficio “dar posada a arrieros y maragatos que transitan”. Temos tres en Santo Estevo de Lagartóns:

- Alonso Norcellas. Utilidade 200 rs.
- Antonio Rodríguez. Pousadeiro e carreteiro, con unha utilidade anual de 680 rs.
- Alonso da Torre, “por la misma utilidad de dar posada y por el tráfico de carros que hace y vende”, 420 rs.

II.21. Mestres

Moitas veces o arte da ensinanza se reserva para persoas que, visto o adaxio de “pasar máis fame que un mestre de escola”, exercían outros oficios que podían reportar unha maior satisfacción económica.

NOME	PARROQUIA	UTILIDADE
Don Jacobo Rozados, notario y Preceptor de Gramática	Agar	400 rs.
José Janeiro, mestre de nenos e carpinteiro	Baloira	100 rs.
Juan Trigo, mestre de nenos	Berres	180 rs.
Juan Francisco de Souto, mestre e notario	Couso	30 rs.
Antonio Baloira, mestre de nenos	Paradela	120 rs.
Don Francisco Patiño, mestre de nenos	Vea, Santo André	100 rs.
Nicolás Riveira, mestre de nenos e mestre de gramática	Vea, Sta. Cristina	200 rs.
Pedro Antonio Codesido, mestre de nenos	Vea, Sta. Cristina	40 rs.
Miguel Naveira, mestre de nenos	Vea, San Xurxo	60 rs.

II.22. Odreiros

Fabricante de odres e botas para o viño só atopamos un, Domingo Borraxeiros, veciño de Santiago de Tabeirós, “jalmero y botero, odreiro”, con unha utilidade cada día que traballe de 2 rs. e medio secos.

II.23. Palilleiras

Este oficio cítase, aínda que figura de xeito testemuñal, pois só atopamos nomeada unha, Michaela Fernández, de San Cristovo de Remesar, con unha utilidade anual de 180 rs. Así mesmo, aparece en Santa Baia de Matalobos unha aprendiz de palillar, Manuela da Graña.

II.24. Panadeiros

Aínda que a maior parte da elaboración do pan ten lugar no propio seo da casa, para o autoconsumo da familia, existe tamén unha tradición panadeira, sobre todo en parroquias como Callobre, Ribeira e, sobre todo, Lagartóns, de artesáns fixos e outros que acudían ás feiras vender o seu produto, especificamente indicado “por la utilidad del pan que venden en dos ferias al mes”.

NOME	PARROQUIA	UTILIDADE
Torcuata de Vrea	Couso	20 rs.
Bartolomé Núñez	Lagartóns	30 rs.
Domingo Vázquez	Lagartóns	30 rs.
Francisco da Pena	Lagartóns	30 rs.
Francisco González	Lagartóns	30 rs.
Francisco Núñez	Lagartóns	30 rs.
Jacinta Rubín	Ouzande	250 rs.
Josefa de Andújar	Ribeira	168 rs.
Juan Rey Rata, sardiñeiro e panadeiro	Moreira	70 rs.
Juana Besteira	Ribeira	168 rs.
Juana do Coto	Lagartóns	250 rs.
Magdalena Fernández	Calobre	168 rs.
María Antonia Reimúndez	Lagartóns	250 rs.
María Fraiz	Calobre	168 rs.
María Vázquez	Lagartóns	250 rs.
Polonia Rey	Calobre	168 rs.
Rosa de Nodar	Lagartóns	250 rs.
A muller de Benito Rey	Ribeira	168 rs.

II.25. Peixeiros

II.25.1. Sardiñeiros ou tratantes de sardiñas

Coas dúas denominacións figuran nas listas de oficios, facendo referencia ó mercado do peixe máis consumido e estendido polo interior da Galiza, debido ó sistema de conservación que permitía o transporte e un certo almacenamento. Estes sardiñeiros se ocupaban “en la sardina, que conducen de los puertos y venden”. Normalmente era unha ocupación a tempo parcial, polas súas poucas ganancias, compaxinándoa con outra profesión ou coa de labrador. O maior número, en Santa María de Matalobos.

NOME	FREGUESÍA	UTILIDADE
Domingo Fuente	Ancorados, San Pedro	48 rs.
Pedro da Torre	Baloira	30 rs.
Pedro Rey	Couso	16 rs.
Pedro Renda	Couso	16 rs.
Ignacio González	Lagartóns	24 rs.
Alonso de Outeiro	Lagartóns	24 rs.
Antonio Garellas	Matalobos	50 rs.
Bartolomé de Chedas	Matalobos	30 rs.
Domingo Diéguez, el Mozo	Matalobos	10 rs.
Francisco de Carbia	Matalobos	30 rs.
Juan Diéguez	Matalobos	30 rs.
Lorenzo Diéguez	Matalobos	250 rs.
Pedro de Castro	Matalobos	24 rs.
Pedro de Souto	Matalobos	20 rs.
Jacinto de Souto	Matalobos	30 rs.
Juan Rey Rata, sardiñeiro e panadeiro	Moreira	70 rs.

II.25.2. Revendedores de peixe

Figura de importancia, moi similar á dos anteriores, pero seguramente en vez de adquirir o peixe nos puntos de produción, transportalo e vendelo, se limitaban a mercar ós propios tratantes unha cantidade máis ou menos pequena, distribuíndoo a pé polas parroquias do contorno (no século XX coñecemos a labor das patifas, motivo dalgún artigo publicado recentemente). Atopámoslos concentrados en San Pedro de Orazo, onde figuran Blas de Espiño, Andrés Reimúndez, Andrés Portela, Cristóbal de Giadán e Luis González, ós que se lle regula individualmente unha utilidade anual de 24 rs.

II.26. Prateiros

Outro dos oficios que poderíamos chamar “de elite”, que esixe unha cualificación profesional apropiada para poder exercer, ou, polo

menos, para poder elaborar obxectos co material arxénteo. Aínda que, posiblemente, moitos dos seus produtos procedan dos máis importantes talleres composteláns, non sería estraño que algunha das súas creacións aínda se conservase polas terras estradenses.

Coñecemos os seguintes:

- Don Luis Vendal, veciño de San Miguel de Barcala. Utilidade anual 200 rs.
- Luis García, veciño de San Pedro de Parada, regúlase “por su yndustria y plata que vende en obra de utilidad al año doscientos reales”.
- Don Bartolomé de la Peña, de Santa Cristina de Vinseiro, regúlanselle 4 rs. ó día que traballe.
- Domingo Varela, de Santa Baia de Pardemarín, cun xornal de 4 rs. o día que traballe.

Na citada parroquia de Vinseiro figura como aprendiz de prateiro Andrés de la Peña, fillo do citado don Bartolomé, ó que se lle regulan 2 rs. de xornal.

II.27. Saliteros, arrieiros e tratantes de sal

O seu oficio é o transporte do sal, un recurso imprescindible para, por exemplo, a condimentación das comidas ou a conservación da carne. Aparecen en dezaseis parroquias das que hoxe conforman A Estrada, sendo as que aglutinan o maior número Curantes, Pardemarín e Riobó, con catro cada unha. A utilidade que se lles regula ó ano a estes profesionais oscila entre os 24 e os 120 rs. anuais. Cando se cita, na freguesía de Guimarei a Antonio da Riveira, veciño do lugar da Torre Vella, labrador e arrieiro, se indica que ten unha egua “de acarreo”, coa que transporta desde os Alfólís de Padrón á parroquia onde vive e outras en cada viaxe catro ferrados de sal, ganando un real cada ferrado. Como leva a cabo vintecatro viaxes ó ano importa a súa utilidade “revajados los gastos de su persona y cavallería” 48 rs.

II.28. *Teceláns*

Unha das ocupacións máis estendidas nas terras da Estrada no século XVIII, presente en corenta e cinco das cincuenta e unha parroquias actuais. Exercida por homes, consistía na elaboración de lenzos partindo do liño e a la, na súa propia casa e co seu tear. Segundo algúns autores, se inclúen no grupo de oficios “enseñoritados”, coas costureiras e os xastres, baseándose na relativa independencia destes dos traballos da terra, menor no caso do tecelán.

O traballo págase, ou ben se dedican a vender eles mesmos os lenzos que fabrican, no caso de que tamén trafiquen mercando la. A utilidade diaria que se lle valora ós teceláns é de 2 rs. secos.

Supérase a decena de teceláns en San Pedro de Ancorados, o Couto da Vega, San Xurxo de Cereixo, San Miguel de Cora, San Miguel de Curantes, San Xiao de Guimarei, Santa María de Rubín, San Xoán de Santeles, Santiago de Tabeirós e Santa Cristina de Veá.

En Guimarei, a que maior número aglutina, temos a:

- *Labradores, teceláns e traficantes en la*: Alberto da Ponte, Jacinto Rodríguez, veciños do lugar da Torre; Andrés de Ponte, Ignacio Costenla, do lugar de Rial; Pedro Costenla, Domingo Antonio Ribeira, do lugar de Cogoludo; Andrés Villaverde, de San Jiao; José de San Martín, do lugar de Campos.
- *Labrador, tecelán, traficante en la e mordomo pedáneo de Guimarei*: Pedro Rodríguez, veciño do lugar de Campos.
- *Labrador, tecelán e estanqueiro*: José de Eira, do lugar de San Xiao.
- *Labrador e tecelán*: Julian Carballo, Simón Rey, do lugar do Francés (“tejedor de lana del país”); Luis da Graña, do lugar da Panceira; Domingo Fernández, do lugar da Devesa; Jacobo Trigo, de Cardavella; José González, do lugar da Torre; Fernando Ferro.
- *Tecelán de la do país*: Domingo de San Jiao, da Devesa; Benito do Barro, do lugar da Portela.

Como aprendiz de tecelán, temos en San Salvador de Baloira a Francisco da Torre, menor, no que se indica que “no gana nada”.

II.29. Toneleiros

A súa ocupación, xa o di o seu nome, é a de facer cubas e toneis para o viño e o augardente, así como tamén sellas, baldes ou tallas. Só atopamos un, nas terras de Arrabales, chamado Jacinto Caramés, xenro de Rosendo Quintáns, que figura como tonelero, cunha regulación de 3 rs. secos o día de traballo.

II.30. Torneiros

Caste de carpinteiros especializados no emprego do torno e na fabricación e elaboración de cuncas, vasos, garfos, culleres, pratos, fusos, rocas, ou outros elementos de madeira cunha certa decoración.

Atopamos profesionais dedicados á torneiría en dúas freguesías, destacando a de Berres, o que confirma a tradición mantida ó longo do tempo:

- San Pedro de Toedo: Antonio Rodríguez, que traballa nese oficio oito meses ó ano e lle regulan unha utilidade diaria de 2 rs. e 17 mrs.
- San Vicenzo de Berres: Reimundo de Neira, Domingo de Neira, José Rey, Alberto Trigo, Benito Blanco, Felipe Blanco (fillo do anterior), Juan de Neira, Sebastián de Neira, Juan Bernárdez (fillo de Domingo), Pascual de Bascuas, Roque de Neira (xenro de Silvestre Baltar), Domingo de Neira, Andrés Blanco, Juan Figueira, Pascual de Neira, Mateo de Neira. A regulación diaria é de 4 rs. secos cada día que traballen.

II.31. Tratantes en diversas materias

II.31.1. Traficantes en ferro

Os ferreiros adquirían habitualmente a materia prima que necesitaban para o seu oficio, existindo, que saibamos, unha persoa que figura como ferreiro e traficante de ferro, Andrés do Porto, veciño de San Pedro de Ancorados, ó que se lle regula de xornal como ferreiro 4 rs. secos, e como utilidade anual “por la yndustria del fierro que bende en su casa”, 247 rs. e 2 mrs..

II.31.2. Traficantes en la

O comercio dos tecidos é moi importante, como temos visto polo número de costureiras e teceláns e veremos nos oficios de comerciante de lenzos e xastres. Por este mesmo motivo tamén é de grande interese económico o movemento dos profesionais que se dedican á materia prima, a la do país, especialmente, e superando os vinte individuos, nas parroquias de Guimarei, Ouzande e, sobre todo, Tabeirós.

Principalmente se valoran as súas ganancias con respecto ó número de feiras ás que acode a mercar e vender ó longo do ano, tal e como se expresa antes do comezo da lista de oficios de San Xiao de Guimarei,

“los que tienen tráfico y comercio en lana del País en esta feligresía la conducen por sus personas u otros que alquilan desde la feria de Jinzo, en el obispado de Orense, y otras de este reino, en las que suelen comprar de dos a cinco reales de vellón la libra de lana, según su calidad, y veneficiándola en esta feligresía hasta tejerla y batirla la venden en pano en la feria de la Estrada y otras en cuió tráfico se les considera de utilidad medio real de vellón en cada libra de lana, rebajados los gastos de su conducción, veneficio, quiebras y faltas que suelen tener y atendiendo a que ninguno de los dichos traficantes de esta feligresía trae más de un costal de cincuenta libras de lana en cada feria de el año ya que unos por tener caudal suio y suficiente para ello pueden y suelen concurrir a todas las ferias del año interesándose en ellas, y otros pierden su interés en algunas ferias por falta del caudal o balerse del ageno para este empleo”.

SANTIAGO DE TABELÓS – TRAFICANTES EN LA	
UTILIDADE	NOMES
400 rs.	Ignacio Rivadulla
300 rs.	Francisco Ferro, Marcelo da Ponte, Agustín de Andújar, Andrés de San Martín, Pascual Marzoa, Pedro da Vila, Pedro Rodríguez, Carlos Rodríguez, Andrés Rivadulla, Pedro Villaverde, José Terceiro, Francisco de la Iglesia, Domingo Vicente
250 rs.	Pedro Rivadulla
200 rs.	Jacinto da Fonte, José Rivadulla
150 rs.	Ángel da Ponte, Juan Pérez, Domingo Rodríguez
100 rs.	Antonio Tato, Miguel da Ponte, Bernardo Terceiro, Rosendo Durán, Domingo da Silba, Antonio García, Manuel Varela, Francisco Costenla, Jacinto Durán, Santiago da Vila, Juan Tresan, Simón Monteagudo, Lorenzo da Pena, Alonso Costenla

II.31.3. Borreiros

Dedicábanse a comerciar cos restos do lavado da la, e con la vella e con borra, que limpaban e fiaban, para emprego dos teceláns.

Figura como tal José Valladares, veciño de Pardemarín, ó que se lle regula unha utilidade anual de 68 rs. e 32 mrs.

II.31.4. Tratantes en lenzos

Este produto fino, comunmente de liño, era de uso corrente sobre todo na preparación do enxoval das noivas, no que se incluía de xeito habitual a roupa de cama e os xogos de mesa, polo que tamén aparece algún comerciante de mantelerías, chamados no Interrogatorio alamanisqueros. En tres parroquias figuran estes profesionais: Parada, Vinseiro e, sobre todo, en Santa Mariña de Ribela, en que se superan os vinte tratantes en lenzo.

- Domingo Magán, veciño de San Pedro de Parada, *alamanisquero* (tamén denominado *comerciante en mantelería*). Pola súa utilidade 200 rs. ó ano.

- Bastián da Pena, de Santa Cristina de Vinseiro, tratante en lenzos, con unha utilidade anual de 120 rs.
- Traficantes “en lienzos y alamaniscos” de Ribela con unha utilidade anual de 366 rs.: Domingo de Nodar, Andrés García, José Taboada, Benito Taboada, Clemente Gómez, Juan Lorenzo, Gabriel Carbón (fillo de Juan), Miguel Fraiz, José Fernández, Ignacio García, Rafael Fraiz, Antonio Picallo, Rafael Fraiz (non indica se é outro distinto do anterior).
- Da mesma parroquia e con unha utilidade anual de 150 rs.: Andrés Quintán, Bartolomé de Nodar, Andrés Fernández, Juan Rodríguez, Antonio Travadela, Domingo Antonio de Silva, Antonio de Souto. Así mesmo Domingo Antonio Picallo e Blas García, facendo compañía, respectivamente, cos anteriormente citados Antonio Picallo, pai de Domingo Antonio, e Ignacio García.

II.31.5. Tratantes de gando

Sobra calquera comentario sobre este oficio, moi coñecido pola súa actuación nas feiras.

En Santa María de Loimil figura como tratante de gando Domingo Antonio Martínez, cunha utilidade anual de 1.000 rs.

En Santa María de Rubín, Bernardo Jañete, como “traficante en cerdosos”, cunha valoración de 96 rs. anuais.

II.31.6. Tratantes en viño

Como parte contratante dos arrieiros e provedores dos taberneiros, en moitas ocasións complementaban os seus ingresos levando a cabo calquera destes outros oficios, pechando o círculo.

- Juan Valladares, xenro de Bartolomé Piñeiro, veciño de Santa Mariña de Ribela, arrieiro e traficante de viño na súa casa, con 550 rs. de utilidade anual.

- Domingo de Otero, de Santa Mariña de Barcala, estanqueiro (66 rs. e 12 mrs. ó ano polas libras de tabaco que vende), e siseiro tratante en viño, cun rendemento de 150 rs.
- Domingo Vetetes, de Santo André de Veá, estanqueiro (144 rs. anuais), siseiro e tratante en viño (100 rs. ó ano).
- Francisco Riveira, da mesma veciñanza de Veá, siseiro e tratante en viño (200 rs. de utilidade anual) e arrieiro “de acarrear vino”, cun rendemento de 500 rs.

II.31.7. Outros tratantes

En Santa María de Paradela, e cunha valoración do seu rendemento anual de 40 rs., Francisco Rodríguez, tratante en castañas.

Na parroquia de San Xoán de Santeles, Ignacio Rodríguez, ó que como tratante de peles de curtir, se lle regularon de utilidade 200 rs.

II.32. *Xastres*

Nada menos que en corenta e catro das cincuenta e unha parroquias hai algunha persoa que exerce este oficio algún tempo no ano, estimándose a utilidade que lle reporta de xeito variable. Por exemplo, en San Xurxo de Veá é de 2 rs. ó día secos (sen comida) e 1 real e 16 mrs. coa mantenza. En Codeseda o día se valora en 2 1/2 rs. E en Matalobos e Toedo, só por poñer varios casos diferentes, a 2 ou 3 rs. a seco e 1 real e 14 mrs. coa comida.

Mentres que as costureiras eran as encargadas das vestimentas da muller, das mans dos xastres saía primordialmente a dos homes, aínda que parece ser que tamén se encargaban de algunha das pezas do outrora complicado enxoval feminino. Os xastres quizais tiñan tamén un traballo menos itinerante que o das costureiras, pois acostumaban ter unha especie de taller onde elaboraban as prendas, pero o que si é verdade é que tanto unhas como os outros non eran os preferidos da sabedoría popular, pois son centos os refráns, non precisamente benévolos, que se refiren a eles.

Non son poucos os lugares que contan con tres e catro destes profesionais, superando os cinco en Codeseda, Guimarei, Santeles, San Xurxo ou Santo André de Veá. Por exemplo, en San Xurxo de Veá figuran como xastres Francisco Balado, Juan Pedreira, Juan Antonio Naveiro, José Paz, Rafael Moreira e Francisco García. En San Xurxo de Codeseda, Daniel García, Juan Antonio de Castro, Benito Iglesia, José Antonio Piñeiro e Juan Antonio Lorenzo.

Cítase un aprendiz de xastre en Matalobos, chamado Benito García, a quen se lle regula de utilidade diaria 1 real e 17 mrs., e en Toedo outro, Andrés Montoiro, que “no gana por principiante”.

II.33. Zapateiros

O traballo dos zapateiros está moi vinculado co dos curtidores, empregando os productos que estes elaboran, polo que moitas veces o propio artesán prepara os coiros que lle fan falta para o seu oficio. En trinta e seis parroquias figura algún, destacando no seu número San Pedro de Ancorados, San Vincenzo de Berres, San Martiño de Callobre, San Miguel de Cora, San Miguel de Moreira, Santa Mariña de Ribeira, Santa María de Rubín.

En San Miguel de Moreira, regulándolle cada día que traballe 2 rs. secos, se cita como zapateiros a Vicente Visto, Alverto Montoiro, Juan Rey, Salvador de Puga, Francisco Loimil, Antonio Montoiro, Gregorio de Vila, Juan Rodríguez, Francisco Carbón e Antonio Loimil.

Noutras moitas parroquias, como en Callobre, como xa vimos con anterioridade, de vinte curtidores, sete exercen tamén o oficio de elaborar o calzado.

II.34. Zoqueiros

Teñen na antigüidade máis que ver cos carpinteiros que cos zapateiros, pois a materia prima do seu traballo é a madeira, que empregan para a elaboración dos paos que forman o piso dalgúns calzados, que logo rematarían os zapateiros, así como as zocas, integramente

de madeira, o mesmo que algún outro aparello de peor factura, como culleres, garfos, pratos do polbo, ...

Zoqueiros figuran reflectidos, en San Pedro de Ancorados, Juan Paseiro e Benito do Couto, e en San Vicenzo de Berres, Andrés Fernández. A cada un deles se lle regulan 2 rs. secos cada día que traballen no seu oficio.

III. Conclusión

Como se dixo ó principio, esta visión dos oficios que noutro tempo existiron nas terras que hoxe conforman o concello de A Estrada, non deixa de ser moi parcial, principalmente porque o espacio que precisaría un estudio fondo do tema superaría, e por moito, a extensión requirida nunha publicación destas características, quedando estas informacións para un moi próximo traballo sobre o particular.

Renunciamos á inclusión de oficios como o dos estanqueiros (ocupados da venda de tabaco), tendeiros, siseiros, taberneiros ou oficios da administración xurisdiccional, pero cremos que os xa citados ofrecen unha visión xeral do que era a economía nese tempo.

Desde logo, o estudio pormenorizado das ocupacións neses anos nos proporciona tamén unha base para a elaboración de circuitos de intercambio, estudos demográficos ou etnográficos ou para a inquenda e investigación das acumulacións de determinados oficios nas parroquias, como os arrieiros en Santo André de Souto, ou na mesma parroquia e na de San Xurxo de Codeseda os canteiros, e mesmo os torneiros en San Vicenzo de Berres.

IV. Bibliografía

Fontes documentais

- Archivo General de Simancas. Dirección General de Rentas. Libros de Respostas Xerais do Catastro de Ensenada, sig. 242, 243, 251, 253, 254.

Fontes bibliográficas

FERNÁNDEZ CASAL, Juan: “O mercado de peixe na Estrada rural”. A *Estrada, miscelánea histórica e cultural*, n.º. 8 [93-112]. Museo do Pobo Estradense, A Estrada, 2005.

FERNÁNDEZ CASTRO, Juan Andrés: “Familias e veciños do ‘lugar y aldea de La Estrada’ a mediados do século XVIII”. A *Estrada, miscelánea histórica e cultural*, n.º. 8 [113-140]. Museo do Pobo Estradense, A Estrada, 2005.

GÓMEZ BUXÁN, César: “O dote matrimonial. Economía e sociedade en Deza no Antigo Réxime”. *Revista Pontenova*, n.º. 9 [93-129]. Deputación Provincial de Pontevedra, 2004.

OTERO PEDRAYO, Ramón (dir.): *Historia de Galiza*. Akal Editor, Madrid, 1979.

REIMÓNDEZ PORTELA, Manuel: *A Estrada rural*. Departamento de Publicacións da Deputación Provincial de Pontevedra, Pontevedra, 1990.